Keskusrikospoliisin lausunto **Valtioneuvoston kirjelmästä U 14/2024 vp**

1 Tausta

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Keskusrikospoliisin asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa. Asia: U 14/2024 vp Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/JHA korvaamisesta.

2 Direktiiviehdotus

2.1 Tavoite

Euroopan komission ehdotuksen mukaan direktiivin tiettyjen osien tarkistus on tarpeen, jotta voidaan varmistaa, että lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja riisto on rangaistavaa kaikissa muodoissaan, mukaan lukien viimeaikaisen teknologisen kehityksen mahdollistamat tekomuodot. Muutosehdotuksella pyritään varmistamaan myös se, että kansalliset esitutkintaa ja syytteen nostamista koskevat säännökset mahdollistavat tehokkaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja riiston torjumisen teknologinen kehitys huomioiden. Lisäksi direktiiviehdotuksen tarkoituksena on tehostaa rikosten ennaltaehkäisemistoimia, parantaa rikoksen uhreille tarjottavaa tukea sekä edistää parempaa rikosten ennaltaehkäisemisen ja torjunnan koordinaatiota jäsenvaltioissa ja niiden välillä kaikkien osapuolten kesken.

2.2 Direktiiviin ehdotetuista muutoksista

Vanhojen artiklojen osalta muutosehdotukset koskevat pitkälti terminologiaan liittyviä muutoksia. Useissa kohdissa esitetään lasten seksuaalinen hyväksikäyttö - termin korvaamista lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta - termillä sekä lapsipornografia - termin korvaamista lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali - termillä. Suhteellisen tuoreessa rikoslain 20 luvun uudistuksessa on käytetty ilmaisuja lasten seksuaalinen kaltoinkohtelu ja lasta seksuaalisesti esittävä kuvamateriaali. Lasta seksuaalisesti esittävä kuvamateriaali on laitonta materiaalia kuvaavana terminä osuvampi kuin direktiiviehdotuksen lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali. Tämä siitä syystä, että joissain tapauksissa lapset tuottavat kuvamateriaalia, minkä valmistamiseen ei liity minkäänlaista houkuttelua, pyyntöä tai väkivaltaa ja materiaalin hallussapito tai levittäminen on silti laitonta.

2 artiklan 3 kohdan e alakohdassa esitetään "pedofiilikäsikirjojen" lisäämistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmään. Tämä, sekä muutoin tekstimuotoinen fantasiointi lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ei ole ollut rangaistavaa Suomessa. Tämän uuden tekomuodon mahdollisen kriminalisoinnin ei arvioida lisäävän esitutkintaviranomaisten työmäärää merkittävästi, mutta olisi sinänsä tervetullut lisäys ilmaisemaan lapsiin kohdistuvien rikosten paheksuttavuutta. Lisäksi käsikirjojen laittomuus saattaisi mahdollistaa kyseisen materiaalin poiston yleisön saatavilta ja jos rikoksenteko-oppaat puuttuvat, se voi lisätä rikoksentekijän kiinnijäämisriskiä tai estää joitain rikoksia tapahtumasta.

5 artiklan kohdassa 7 ja 8 esitetään säädettäväksi, milloin seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin käsittely ei olisi oikeudetonta 3. sektorin toimijoille. Uutena asiana Suomessa olisi toimivaltaisen viranomaisen antama lupa toiminnalle ja tällä hetkellä luvan tarvitsijoita olisi muutama. Lisäys olisi omiaan selkeyttämään, mitä 3. sektorin toimijat voivat tehdä pelkäämättä syyllistyvänsä johonkin laittomaan tekoon.

6 artiklan mukainen ja rikoslakiin kirjattu lasten houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin on jossain määrin melko vähän käytännön merkitystä omaava lainkohta. Teot ovat käytännössä aina rangaistavia vähintään seksuaalisena kajoamisena lapseen tai sen rangaistavina yrityksinä. Näiden rikosten rangaistus on ankarampi kuin houkuttelemisella.

8 artikla, Verkkopalvelun toiminnan ylläpitäminen lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa tai seksuaalista riistoa vastaan. Artikla mahdollisesti velvoittaisi puuttumaan lasten hyväksikäytöstä kiinnostuneiden henkilöiden keskustelu- tai muihin ryhmiin jossain tietoyhteiskunnan palvelussa. Ehdotus ei ole kovin tarkka, mutta toteutuessaan saattaisi luoda uusia keinoja haitata pedofiilien keskinäistä yhteydenpitoa ja siten estää lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia. Artiklan perusteluosan mukaan tällä olisi tarkoitus puuttua ennen kaikkea rikoksentekijöiden toimintaan pimeässä verkossa ja tältä osin todetaan, että pimeän verkon toimijoiden toimintaan puuttumisessa on omat haasteensa.

Direktiiviehdotuksen 16 artiklaan ehdotetaan lisättäväksi uutta 4 kohtaa, minkä mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että 3–9 artiklassa tarkoitettuja rikoksia tutkivilla ja niistä syytteitä nostavilla henkilöillä, yksiköillä tai muilla tahoilla on riittävästi henkilöstöä, asiantuntemusta ja tehokkaat tutkintakeinot tällaisten rikosten, mukaan lukien tieto- ja viestintätekniikkaa käyttäen tehdyt rikokset, tehokkaan tutkinnan ja niihin liittyvän syytteeseenpanon toteuttamiseksi unionin ja kansallisen lainsäädännön sovellettavien sääntöjen mukaisesti. Näihin keinoihin on tarvittaessa sisällyttävä erityisiä tutkintakeinoja, joita käytetään esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden tai muiden vakavien rikosten torjunnassa, kuten mahdollisuus suorittaa peitetutkintaa.

Keskusrikospoliisin vastaanottamien laitonta kuvamateriaalia tai lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien vihjeiden määrä oli vuonna 2020 n.

4000 ja vuonna 2023 vihjeitä vastaanotettiin jo yli 16 000. Vihjeistä noin 95% vastaanotetaan Yhdysvaltalaiselta National Center for Missing and Exploited Children järjestöltä. Yhdysvaltalaiset palveluntarjoajat raportoivat palveluissaan havaitsemistaan lasten houkutteluista ja lasta seksuaalisesti esittävästä kuvamateriaalista NCMEC-järjestölle, mikä puolestaan välittää vihjeet niihin maihin mitä havainnot koskevat. Palveluntarjoajat ja NCMEC-järjestö ovat kasvattaneet teknistä kyvykkyyttään havaita lapsiin kohdistuvia rikoksia, mikä ilmenee vihjeiden huomattavana lisääntymisenä. Rikoslaki 20-luvun liittyvien rikosten tutkinta on raskasta, aikaa vievää, vaatii teknistä erityisosaamista ja edellyttää rikostutkijoilta rikoslajikohtaista asiantuntemusta. Vihjeiden määrän voimakkaan kasvun ja selvittämiseen liittyvien haasteiden lisääntymisen näkökulmasta kirjaus jäsenvaltioiden velvollisuudesta varmistaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkinnan riittävä resurssointi on ajankohtainen ja tarpeellinen. Myös Suomella on ollut haasteita kohdentaa riittävät resurssit lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämiseen.

16 artiklan kohta 5 Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta tutkintaryhmät tai -yksiköt voivat tunnistaa rikosten uhrit erityisesti analysoimalla lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia, kuten valokuvia tai audiovisuaalisia nauhoitteita, jotka on toimitettu tai ovat saatavilla tieto- ja viestintätekniikan välityksellä.

Tällä hetkellä uhrien tunnistamiseen direktiiviehdotuksen tarkoittamalla tavalla on melko vähän keinoja. Tiukentuneet tietosuojasäännöt tai niiden tulkinnat estävät tehokkaan menetelmäkehityksen. Esimerkiksi biometristen tunnisteiden käyttö poliisin hallussa olevan muun rekisteriaineiston analysoimiseksi ja uhrin tunnistamiseksi ei ole sallittua. Käytännössä tämä tarkoittaa, että poliisin kasvojen tunnistusjärjestelmää ei voida käyttää uhrintunnistukseen eikä passirekisterin kuvia voi käyttää tämän järjestelmän tietokantana.

3 Yleiset kommentit

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan direktiivimuutosehdotus on ajankohtainen, tarpeellinen ja kannatettava. Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista osa tapahtuu kokonaan verkossa ja suuressa osassa konkreettisista hyväksikäytöistä on käytetty jotain teknologista välinettä kontaktin luomisessa lapseen. Esitutkintaviranomaisten käytössä olevan teknologian tulee mahdollistaa rikosten tehokas esitutkinta ja tutkinnan riittävä resurssointi on varmistettava. Voimassa olevan direktiiviin vaatimuksista suurin osa on kansallisesti huomioitu jo aiemmin eikä direktiivin muutosehdotus ole tuomassa suuria muutoksia nykytilaan. Kaavaillut muutokset edistävät lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjuntaa, selvittämistä sekä tutkintaa ja siten tukevat poliisin strategisia tavoitteita.

Keskusrikospoliisin päällikkö

Poliisineuvos Robin Lardot

Rikoskomisario Jyri Hiltunen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 12.04.2024 klo 10:27. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.